

TOMASZ PUDŁOCKI, *Iwan Zajać – nauczyciel, żołnierz, muzealnik*, „Nasz Przemyśl” 2017 nr 5 s. 41, portret

Był jednym z najrozsądniejszych ukraińskich patriotów w zdominowanym przez Polaków Przemyślu dwudziestolecia międzywojennego. Jako nauczyciel pozostawał lojalny wobec państwa polskiego, choć walczył o utworzenie Ukrainy w 1918 r. Jego losy świetnie pokazują paradoksy, w jakich znaleźli się inteligenci w Europie Środkowo-Wschodniej, żyjący pod różnymi systemami politycznymi – rozdarci pomiędzy ideałami a nieustannie zmieniającą się rzeczywistością.

Iwan Zajać urodził się 29 VIII 1887 r. we wsi Hodynie koło Mościsk, jako syn Michała oraz Katarzyny z domu Fedewycz. Uczęszczał do II Gimnazjum z ruskim językiem wykładowym w Przemyślu, gdzie zdał egzamin dojrzałości 1 VI 1909 r. Następnie studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1909/1910–1912/1913. Zapowiadał się bardzo dobrze jako historyk – na tyle, że promotor, prof. Mychajło Hruszewski opiniował jego pracę seminaryjną pt. „Jak wpływała rosyjska polityka państwowa na Ukrainę w latach 1720–1740” (napisaną po ukraińsku) jako wystarczającą do przystąpienia do egzaminu nauczycielskiego i zwolnienia go z pisania pracy pisemnej. Okazało się jednak, że pełne uprawnienia do nauczania historii i geografii jako przedmiotu głównego w językach polskim i ukraińskim uzyskał dopiero 28 V 1925 r. przed Lwowską Komisją Egzaminacyjną.

Zajać przyjęty został do pracy w Prywatnym Gimnazjum Ukraińskim w Jaworowie od 1 IX 1913 r., jako nauczyciel historii i geografii. Już po roku, ze

względu na wybuch I wojny światowej, został zmobilizowany do wojska austriackiego. Zwolniony ze służby, obowiązki nauczycielskie podjął dopiero z dn. 27 III 1916 r. Rada Szkolna Krajowa z dn. 11 V 1917 r. oficjalnie mianowała go nauczycielem Gimnazjum Akademickiego we Lwowie, jednak z przydziałem do dotychczasowego miejsca pracy. W Jaworowie 21 III 1916 r. poślubił Marię Napurko (ur. 24 III 1887 r.), nauczycielkę miejscowej szkoły powszechnej. Dozekał się z nią trzech córek: Izasławy (ur. 16 I 1917 r. w Hodyniach), Joanny (ur. 21 VII 1919 r. w Hodyniach) i Zenobii Teodory (ur. 20 IX 1922 r. w Przemyślu). Podczas wojny polsko-ukraińskiej Zająć był oficerem Ukraińskiej Halickiej Armii. Nie udało się jednak ustalić, gdzie walczył. Wiadomo, że w jaworowskim gimnazjum ukraińskim uczył oficjalnie do 23 III 1919 r. Prawdopodobnie następnie był internowany przez władze polskie.

Po złożeniu przysięgi służbowej na wierność państwa polskiego, z dn. 16 VII 1920 r. Zająć został przeniesiony do Gimnazjum z ukraińskim językiem nauczania w Przemyślu. Po kilku latach, z dn. 12 II 1926 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego przeniosło go do I Gimnazjum im. J. Słowackiego w Przemyślu, gdzie pracował aż do wybuchu II wojny światowej. W dn. 31 I 1931 r. KOSL przyznało mu tytuł profesora. Równocześnie uczył w gimnazjum Ukraińskiego Instytutu dla Dziewcząt przez dłuższą część dwudziestolecia. W sprawozdaniach powizytacyjnych jego wyniki nauczania określane są jako dodatnie. Wspominany był pozytywnie przez swoich uczniów jako człowiek przystępny i lubiany przez młodzież.

Zająć był członkiem Towarzystwa Naukowego im.

T. Szewczenki we Lwowie (najbardziej prestiżowej ukraińskiej instytucji naukowej). W Przemyślu działał m.in. w strukturach zarządu Towarzystwa im. św. Mikołaja, zajmującego się opieką nad bursą dla młodzieży ukraińskiej. Jako absolwent Gimnazjum ukraińskiego w Przemyślu wszedł w 1937 r. do komitetu obchodów 50-lecia szkoły, pracując w sekcji wydawniczej. Efektem pracy zespołu była książka „*Де срібнолентий Сян пливе. Пропамятна книга ювілею 50-ліття української державної гімназії в Перемишлі 1888–1938*” (Перемишль 1938) – jedyna księga pamiątkowa, jaką wydała przemyska szkoła średnia w dwudziestoleciu międzywojennym i to na bardzo dobrym poziomie. Zajać zamieścił w wydawnictwie dwa swoje teksty: *Літопис Української державної гімназії в Перемишлі* (s. 16-27) oraz *Пам’яті Романа Сембратвича* (s. 127-129).

Po zajęciu części Przemyśla przez wojska sowieckie Zajać pracował w latach 1939–1941 w Gimnazjum ukraińskim, przemianowanym następnie w 10-letnią Szkołę Średnią nr 2 im. J. Stalina. Potem uczył w szkole zawodowej. W roku szkolnym 1943/1944 uczył na kursach maturalnych dla młodzieży ukraińskiej. 1 I 1945 r. brał udział w odtwarzaniu Towarzystwa św. Mikołaja w Przemyślu. W Przemyślu mieszkał przy ul. Grodzkiej 21.

Po zamknięciu z dn. 1 X 1945 r. szkół ukraińskich w Przemyślu i przymusowym wyjeździe, Zajać zamieszkał z rodziną we Lwowie. Tam pracował w Lwowskim Muzeum Historycznym jako starszy archiwista oraz kierownik Działu Numizmatyki. Po śmierci żony, w 1964 r. przeniósł się do córki do Stanów Zjednoczonych Ameryki, gdzie zmarł 8 XII 1968 r.